

YENİ BİR ETİKETLEME YA DA DAHA FAZLASI: DİJİTAL BÖLÜNME VE DİJİTAL BÖLÜNMEYE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hülya EŞKİ*

Özet

Bilgi toplumu, insanlığın geldiği en önemli aşama olarak kabul edilmektedir. Sunduğu olanaklar ile toplumu, ekonomiyi, siyaseti, yönetimi ve kültürü yeniden tanımlamaya ve ele almaya zorlamakta ancak farklı toplumlarda farklı sonuçlar ve etkiler ortaya çıkarmaktadır. Dijital bölünme olarak isimlendirilen şey de bilgi toplumunun sonuçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu bölünme, her ne kadar bazılarında toplumda zaten var olan eşitsizliklerin yeniden vurgulanması olarak görülse de bu çalışmada dijital bölünmenin bundan çok daha fazlası olduğu üzerinde durulmakta ve söz konusu bölünmeyi önlemeye yönelik alternatifler ele alınmaktadır. Dijital bölünme yurttaşın donanımından kaynaklanabildiği gibi, dijital olanakları ve altyapıyı sunan kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarından da kaynaklanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital bölünme, eşitsizlik, çözüm, devlet, piyasa.

A NEW LABELLING OR MORE: DIGITAL DIVIDE AND SOLUTION SUGGESTIONS FOR DIGITAL DIVIDE

Abstract

Information society, of humanity as it is considered the most important stage. Offered opportunities to society, economy, politics, management, and to redefine the culture and are forced to address. However, different societies have different results and effects emerge. The digital divide in the name of the thing as the result of the information society is taking. The division by the community although some already existing disparities re-emphasis has been seen as a digital division in this study it is much more to focus on the divide and to prevent the alternatives to be addressed. The digital divide can be caused by hardware, such as the citizens, offering digital opportunities and the infrastructure of public and private sector institutions and organizations that can arise.

Key Words: Digital divide, inequality, solution, state, market.

* Selçuk Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi.

GİRİŞ

Bilginin kesintisiz, hızlı ve uluslararası ölçekte entegre ağlar üzerinde dolaşımının ve paylaşımının ekonomik değer yaratması üzerine kurulu olan bir dünyada yaşıyoruz . Bilginin en önemli güç kaynağı haline geldiği bu yeni dünya düzeni vaatlerde bulunduğu gibi tehlikeleri de içinde barındırmaktadır. Bilişim teknolojilerinin ve bilginin, insanların yaşamlarını kolaylaştırma vaadini içinde barındırdığı bir gerçektir. Şimdiye kadar yapılan pek çok yayın da bunun üzerinedir. Oysaki bilgi toplumu sadece iyi olanı temsil etmez, tıpkı kendisinden önceki toplumun-sanayi toplumunun berberinde getirdiği tehlikeler gibi tehlikeleri de bünyesinde taşır. Suç ve suçlu kavramlarına ve tanımlarına gelen yeni boyutlar, bireyin izolasyonu, güvenlik, bölgeler, kültürler ve ülkeler arasında meydana gelen uçurumlar, dışlanmışlık, eşitsizlik gibi (Tapscott 1997: 255; Tezci, 2005; Greco ve Floridi, 2004: 75).

Söz konusu tehlikelerden birisi ve belki de en önemlisi "bilgi küresinin sakinleri olabilenlerle olamayanlar", "bilgi zenginleriyle bilgi yoksulları", "sahip olanlarla olmayanlar", "bilenlerle bilmeyenler", "yapabilenlerle yapamayanlar" şeklinde bir "dijital bölünme"¹yle, bilgi yarışıyla parçalanmış bir toplum tehdididir (Greco ve Floridi, 2004: 75). Teknolojik olarak bilgili, elit bir kesimle, bu bilgiye sahip olamayan geniş kesimler arasında başlayacak olan tabakalaşma (Timisi, 2003: 225) bilgi toplumuna giden yolda ABD'den Avrupa'ya kadar tüm ülkelerin en önemli sorunlarından birisidir (TÜBİTAK, 2002: 10).

Sorunun önem derecesi, bilginin güce açılan kapı olduğu gerçeği, geleceğin güç mücadelelerinin bilgi kavramı etrafında şekillenecek olması bizleri "dijital bölünme" kavramı üzerinde düşünmeye, sorunu teşhis etmeye ve çözüm önerileri sunmaya zorlamaktadır. "Yoksullar her zaman bizimle olacaklar" düşüncesinden hareketle böyle bir bölünmenin varlığını inkar edebiliriz. Sorunu kabul edebilir ama piyasa ekonomisinin zamanla sorunu çözeceğini düşünüp soruna çözüm bulma zahmetine girmeyebiliriz. Sosyal devleti tek kurtarıcı olarak görüp eşitsizliği giderme görevini-yükünü devlete bırakabiliriz ya da ortak akli harekete geçirmenin en iyi yol olduğunu düşünüp katılımcı, tüm aktörlerin çözümün bir parçası haline geldiği bir başka yolu da tercih edebiliriz. Şüphesiz ki sorunu algılama şeklimiz çözüm şeklimizi de belirleyecektir (Eşki, 2005: 763).

¹ "Sayısal bölünme", "sayısal ayırım", "sayısal kopma" ve "sayısal uçurum" kavramları bu kavram karşılığında kullanılmakla birlikte bu çalışmada "dijital bölünme" kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

1. Yeni Bir Etiketleme ya da Daha Fazlası: Dijital Bölünme

Kabaca yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanma ve erişimdeki eşitsizlikleri ifade etmek amacıyla kullanabileceğimiz (Hongladarom, 2004, 85; Papazafeiropoulou ve Pouloudi, 2003: 48; Moss, 2002: 161) dijital bölünme kavramına yönelik tartışmalar genellikle “bilgiye sahip olanlar” ve “bilgiye sahip olmayanlar” bağlamında gerçekleşmektedir. Ancak dijital bölünme kavramı gerçekte teknoloji, telekomünikasyon, ekonomi, bilgiye erişim ve bilgi okuryazarlığı gibi boyutları da içeren çok boyutlu, karmaşık ve teknolojiye erişimin de ötesinde bir kavramdır. Çok boyutlu bir problem olarak dijital bölünme olgusu bireyler, şirketler ve uluslar arasında görülebileceği gibi bir toplum içinde de ortaya çıkabilir (Grabill, 2003: 462; Papazafeiropoulou ve Pouloudi, 2003: 49; Juan vd, 2002: 3; Hacker ve Mason, 2003: 101; Rooksby ve Weckert, 2003: 30).

Dijital bölünme olarak adlandırılan ve farklı düzeylerde ortaya çıkabilen bu olgunun nasıl ölçüleceği ya da hangi koşulların varlığı halinde dijital bölünmeden söz edilebileceği hususu oldukça tartışmalı bir konudur. Ancak genelde dijital bölünmenin ölçümünde ilk düzeyde kişinin enformasyon ve bilişim teknolojisi altyapısına erişiminin olup olmadığına bakılmaktadır (Sunata, 2003). Erişim, dijital bölünmede önemli bir bileşendir. Diğer bütün göstergeler var olsa bile onun yokluğu halinde dijital bölünme var olmaya devam edecektir (Kizza, 2002: 159). Ne var ki fiziksel erişim, tek başına pek çok insana hiç ya da çok az fayda sağladığından dolayı dijital bölünme bilişim teknolojilerine fiziksel erişimden daha fazlasını içermektedir (Hacker ve Mason, 2003: 105; Rooksby ve Weckert, 2003: 36; Schloman, 2004). Mesela bilişim teknolojilerine erişse bile onu kullanamayacak derecede sakat olan, kullanmayı beceremeyen veyahut da bilişim teknolojilerinin sunduğu imkanlarda bir fayda görmeyenler için erişim tek başına bir anlam taşımaz. Bu yüzden Rooksby ve Weckert (2003: 36), “erişim” kavramının bir takım bileşenlere sahip olması gerektiğini ancak bu bileşenlerin varlığı halinde erişimin bir anlam kazanacağını ileri sürerler. Buna göre bilişim teknolojilerine erişim şu bileşenleri içerir;

- Bilişim teknolojilerine düzenli ve güvenli erişim,
- Bilişim teknolojilerine erişim için bir kişinin ihtiyaç duyduğu herhangi bir yardımcı araca sürekli erişim,
- Bilişim teknolojilerinin kullanımı için yeterli bilgi, eğitim ve güven.

Bu bileşenlerin üçüne de birden sahip olan kişinin, bilişim teknolojilerini kullanmayı tercih etmese ya da onun kullanımını faydalı bulmasa bile, bir bilişim teknolojisine tümüyle erişebildiği kabul edilir (Rooksby ve Weckert, 2003: 36).

Söylenenlerden hareketle bilgi toplumunda bilişim teknolojisine erişemeyen ve kullanamayanlarla, bilişim teknolojilerine erişebilen ancak onu kullanamayanları bilgi yarışında yer alamayacakları için bilgi yoksulu olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda dijital dışlanmışlık ya da yoksulluk, katılım için gerekli araçların ve elektronik ağ hizmetlerinin yokluğu kadar bilgi ve ağ yapılarından faydalanmanın da yokluğu anlamına gelmektedir (Hacker ve Mason, 2003: 101). Bu yok oluş dışlanma mekanizmasının işlemesine neden olur. Gelişen teknolojiye ayak uyduramayan topluluklar, bireyler önce çağdaş dünyanın kurallarını yeterince anlayamazlar. Topluluk üyeleri iş piyasasının gereklerini yerine getiremedikleri gibi kamu yönetimi için üzerlerine düşen işleri de yapmayı aksatırlar. Aynı zamanda kendi haklarına ve karşılıklarına çıkan fırsatlara da kayıtsızlaşırlar. Bu kopuş bu şekilde yaşayan insanların oluşturdukları toplulukları çevrelerinden yalıtır ve topluluk kendi kurallarına göre ikinci sınıf bir dünyada yaşar. İnsanlar, yalıtılmışlık oranında etken sosyal yaşamdan kaçarlar (Cellary, 2003).

Dijital bölünmenin oluşturduğu bu dışlanmışlık durumunu ve hatta dijital bölünme söylemini reddedenler de vardır. Sorunu abartılı bir söylem gibi algılayıp sunanlara göre ortada çözüm gerektiren bir dijital bölünme problemi yoktur. Mesela Brady'e göre, "bilgisayar ve web araçları şimdi göreceli olarak daha ucuzdur ve pek çok alanda internete erişim bedavadır. Hatta düşük gelirli aileler bile şayet internete erişimi yeteri kadar öncelikli gören bir bakış açısına sahiplerse internete erişebileceklerdir". Bu yüzden Brady, bilişim teknolojilerine erişip erişmemeyi ya da ona sahip olup olmamayı büyük bir problem olarak görmez, ona göre farklılıklar yalnızca zengin ile yoksul arasında zaten var olan farklılıkları yansıtmaktan öte bir anlama sahip değildir ve sahip olmak ya da olmamak, erişmek ya da erişmemek bir öncelik meselesidir. Compaine de dijital bölünme teriminin herhangi bir yeni fenomene atıfta bulunmadığını ileri sürer ve ona göre de terim eski bağlamda sahip olanlarla (haves) olmayanların (have-nots) şimdiki yeni etiketidir (Brady ve Compaine'den aktaran Rooksby ve Weckert, 2003: 31). Foster'a (2000: 438-443) göre de birisini "bilgi yoksulu (information poor)" ya da "bilgiye sahip olmayan (information have-nots)" şeklinde etiketleme, bilgisayara ya da internete erişemeyenleri söylemenin oldukça şaşırtıcı bir yoldur ve tartışmaların kalbinde yer alan "bilgi", "bilgi zengini", "bilgi yoksulu" gibi kavramlar da çoğunlukla müphem bir kullanıma sahiptir. Bu kavramların ne anlama geldiğini kavrayabilmek için "Ne çeşit bilginin yokluğu ya da varlığından söz ediyoruz?", "Her bilgi değerli midir?", "Yoksul ile bilgi yoksulu arasında sosyal etkileri bakımından ne gibi farklılıklar vardır?" "Yoksul insanın yemek, giyinmek ve barınmak gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamaya gücü yetmez. Bilgi yoksulunun neye gücü yetmez ya da bilgi yoksulu neyi yapamaz?" gibi sorulara yanıt verilmesi gerekmektedir. Grabill (2003: 460-461) de bu yeni etiketlemeye ilişkin benzer şaşkınlığı yaşar. Ona göre de dijital bölünme denilen şey pazar güçlerinin doğal bir sonucudur ve herhangi bir teknoloji veya kaynağa erişmede böylesi farklılıklar hep olmuştur

En önemli teknik yeniliklerin ortaya çıktığı zamanlar hatırlanacak olursa - otomobil, uçak, radyo, televizyon gibi- herhangi bir teknik yeniliğin benimsenmesinin tipik yörüngesi her zaman elit ve zenginlerle başlayan ve sonrasında nüfusun daha geniş kesimlerine yayılan bir yol takip etmiştir (Foster, 2000: 438). Bu açıdan niçin bazı insanların dijital bölünmenin yanlış tarafında (wrong side) olduğunu açıklamaya çalışmak beyhude bir çabadan öte bir şey değildir (Rooksby ve Weckert, 2003: 31).

Şayet bilişim teknolojilerinin, özellikle de bilgisayar ve internet, kullanımından kaynaklanan açık faydalar olmasaydı dijital bölünmeyi ve dijital bölünmenin yanlış tarafında duranları görmezden gelebilirdik. Ne var ki, araştırmalar bilgisayar ve internet kullanmanın faydalarını açıkça ortaya koymaktadır. Bilişim teknolojilerine erişememe ve onu kullanamamanın yarattığı boşluğu Tapscott (1997: 255) “sahip değiller, bilemezler ve yapamazlar” şeklindeki sloganlaşmış sözleri ile çok net bir biçimde açıklamaktadır. Gerçekten de bilgi çağında bilgi yoksulu olmak, bilgiye erişim hakkından (the right to access to information) yoksun kalmak bir felakettir. Bilgi-iletişim teknolojilerinin toplumun ve organizasyonların biçimlenmesinde başlıca güçlerden birisi haline geldiği günümüzde bireylerin ekonomik ve sosyal güçleri gittikçe artan bir biçimde bilişim teknolojilerinin genişleyen formlarını kullanma yeteneği ile bağlantılı hale gelmiştir.

İnternetin ve bilgisayarların varlığının bilgiye ulaşma imkanını artırdığı, iletişim ağlarına katılımın ilişkisel bağları yarattığı ve kuvvetlendirdiği, bilişim teknolojilerinin kullanıcılarına bazı ekonomik ve kültürel avantajlar sağladığı, bilgisayar yeteneğine sahip olmayla bir işi elde etme ve onu sürdürme arasında bir ilişki olduğu, bilişim teknolojilerinin insanlara yaşamlarını değiştirme fırsatı sunduğu (Norris ve Conceição, 2004: 69; McSorley, 2003: 76; Hacker ve Maşon, 2003: 100-105; Hirschkop, 2003: 248; Kozma vd., 2004: 361) gerçeği göz önüne alındığında toplumun güçsüz kesimlerinin yeni altyapıdan dışlanmaları, bu kesimin güçsüzlüğünün ve görece gelir düşüklüklerinin de artması ile sonuçlanabilir. Bilgi ve güç kavramları arasındaki uzamsal ilişki göz önüne alındığında da bu sonucun gerçekleşme olasılığının bir hayli yüksek olduğu görülür. Çünkü bilgi gücü elde etmeye, onu sürdürmeye yardım eder, tersinden okunduğunda da güç kavramı bilgiye ihtiyaç duyar (Seyrek ve Özalp, 2004: 51).

Dijital bölünmenin mevcudiyetini inkar etmeyi ya da dijital bölünmenin yanlış tarafında bulunanlar için çözüm üretmeyi beyhude bir çaba olarak görmeyi imkansız kılan bir başka gerçek de dijital bölünmenin, e-demokrasi idealinin hayata geçirilmesinin olduğu kadar, e-devlet mekanizmalarının tam anlamıyla işlev göstermesinin de önündeki en büyük engel olmasıdır. Bu soruna etkili çözümler geliştirilmezse, hem e-devlet ile amaçlanan kamu yönetiminin hem de e-demokrasi idealinin bir avuç bilişim seçkininden başka kimseye

faydası olmayacağı, adaletsiz bir durum yaratacağı ve demokrasi krizini derinleştireceği açıktır (Uçkan, 2002: 6).

Her ne kadar bölünme probleminin üstesinden gelmenin bir hayalin ürünü olduğuna inanlar varsa da, insanları yeni koşullar için gereken beceriden yoksun bırakan, insanlar arasında yeni ve çok belirgin bir ayrım yaratan, insanları bağımlı kılan dijital bölünmeye karşı çıkılması, yayılmasının önlenmesi ve nihai bir hedef olarak da tümüyle ortadan kaldırılması kaçınılmaz bir zorunluluktur (Pak, 2001).

2. Piyasa, Devlet ya da Ötesi: Dijital Bölünmeye Çözüm Önerileri

Dijital bölünmenin çözümüne yönelik tartışmalar iki zıt kutup etrafında şekillenmektedir. Bu yöndeki tartışmaların bir ucunda piyasanın yüceltiildiği bir söylem yer alır ve piyasanın algılanan bir eşitsizliği tek başına giderebileceği temel varsayımından hareket edilir (Mariscal, 2005: 412). Nasıl ki dijital bölünme piyasa ekonomisinin doğal bir sonucuysa bunu elimine edecek güç de yine piyasanın kendisi olacaktır (Grabill, 2003: 460-461). Böylesi bir bakış açısından bakıldığında bilişim teknolojilerine erişimin sağlanması için özel bir uygulamaya gerek duyulmaz ve diğer hizmetlerle karşılaştırıldığında bilişim teknolojileri hiç de öyle özel değildir, bu yüzden onun tüketimini özendirerek özel bir politikaya da ihtiyaç yoktur. Piyasa güçleri zaten bilişim teknolojilerinin dağıtımını sağlayacaktır, rekabetçi bir çevre teknolojik yenilikleri cesaretlendirecek ve çoğu kullanıcı için fiyatlar er geç düşecektir (Mariscal, 2005: 413). Piyasada fiyatlar er geç düşeceğinden devlet bilişim yoksulları olarak adlandırılan kesime yardım adına piyasaya müdahale etmemelidir. Zaten “bilişim yoksulu” gibi bir etiketleme de devletin müdahalesinin önünü açmayı hedefleyen, insanları güçsüzleştirerek böylesi müdahaleleri haklı kılmaya çalışan bir söylemden öte bir şey değildir (Foster, 2000: 438-443). Bilişim teknolojilerin yayılma hızının da çok yüksek olduğu düşünüldüğünde teknolojinin önce zenginlere, sonra orta sınıfa ve sonra da yoksullara ulaşacağını ve nihayetinde herkesin teknolojiye sahip olacağını söylemek yanlış olmasa gerektir (Quibrá vd., 2003: 812; Carveth ve Kretchmer, 2002: 119-120). İlâveten teknoloji ne kadar yeniyse o kadar hızlı yayılmaktadır. Bu yüzden serbest piyasanın taraftarlarına göre dijital bölünme denen şey “sahip olanlar (haves)” ve “sahip olmayanlar (have nots)” arasındaki ayrıma dayanmaz, asıl ayrım “şimdi sahip olanlar (have-nows)”la “daha sonra sahip olanlar (have-laters)” arasında olmalıdır (Carveth ve Kretchmer, 2002: 119-120).

Zaten herkes eninde sonunda teknolojiye sahip olacağı için de ortada piyasanın çözemeyeceği bir sorun yoktur ve devlet, ekonomik büyüme ve telekomünikasyon alt yapısı arasındaki güçlü pozitif ilişkiyi bahane ederek bu alana müdahale etmemeli ve böylesi bir ilişki devlet müdahalelerinin gerekçesi olmamalıdır. Bu süreçte devletin rolü rekabeti beslemek ve temel araştırmalara

fon ayırmakla sınırlandırılmalıdır (Carveth ve Kretchmer, 2002: 119; Mariscal, 2005: 413). Devletin bilişim teknolojilerinin eşitsiz dağılımı sonucunda ortaya çıkan adaletsizliği giderme gibi bir kaygısı olmamalıdır. Piyasa herkesin şansını artırdığından dolayı oynanan oyunun sonucunda ortaya çıkan fakirlik, zenginlik gibi özel dağılımların da ahlaki bir değerlendirilmesi yapılmamalıdır. Çünkü sonuçlar herkes için geçerli kurallar altında oynanan, herkese eşit davranılan bir oyunda elde edilmiştir (Seyrek ve Özalp, 2004: 55).

Tartışmaların diğer ucunda ise, devletin dijital bölünmeyi önleme adına, erişime ilişkin destekleyici politikalar uygulaması gerektiğini savunan görüş² yer alır. Devleti çözümün bir parçası yapmayı amaçlayan bu ikinci görüşün savunucuları, “piyasanın kendisinin yarattığı bir eşitsizliği nasıl olup da yine kendisinin giderebileceğini” anlayamamaktadırlar. Onlara göre aslında bunun tam tersi doğrudur: “Piyasa eşitsizliği yaratır ve onu sürdürür” (Grabill, 2003: 460-461). Bu açıdan bakıldığında devletin rolü bilişim teknolojilerinin ve hizmetlerinin tüketimini planlı bir biçimde desteklemek ve erişimi ilerletmeye yönelik bütüncü politikalar oluşturmaktır (Bkz. Tablo 2). Devletin bilişim teknolojilerinin ve hizmetlerinin tüketimini planlı bir biçimde desteklediği durumlarda bilişim teknolojileri büyümenin motoru olarak kabul edilir. Ekonomik gelişmeye katkısından dolayı telekomünikasyon hizmetlerine erişimin sübvansede edilmesi dijital bölünmeyi çözenin yolu olarak görülür.

Bilişim teknolojilerinin tüketiminin desteklenmesi gerektiğini savunan ve bunu çözüm için gerekli gören bu bakış açısına sahip olanlar haklılıklarını ortaya koymak için şöyle bir soru sorarlar: “Gelişmekte olan ülkelerde düşük gelir grubunda yer alan insanlar su ya da elektrik gibi hayati kaynaklara çoğunlukla erişemezlerken ve bu ülkelerde ekonomik, sosyal ve politik bölünmeler varken niçin diğer mal ve hizmetlerden ziyade bilişim teknolojilerinin tüketimi desteklenmelidir?” Sorunun akabindeki “çünkü” haklılıklarını ispatlamalarına yardım eder: “Çünkü, bilişim teknolojileri dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirme ve onların gelir seviyesini artırma potansiyeline sahiptir” Ancak tek başına tüketimin desteklenmesi yeterli değildir. Bunun bir adım ötesinde de erişimi ilerletmeye yönelik bütüncü politikaların uygulamaya geçirilmesi gerekir. Soruna sadece arz yönlü bir bakış açısıyla bakmak çözümü güçleştirebilir bu yüzden tüketicilerin talepleri de dikkate alınmalı, bu yönde geliştirilecek politikalarda kullanıcıların sınırlılıkları ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır (Mariscal, 2005: 413-415).

Quibra vd. (2003: 819-820) de devletin bilişim teknolojilerinin tüketimini desteklemenin yanı sıra piyasa güçlerinin kârsız bularak girmek

² Uçkan, küreselleşme çerçevesinde, uluslararası finans çevrelerinde olduğu gibi “yeni ekonomi”nin neoliberal söyleminde de giderek dışlanan sosyal devlet kavramının konu bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması olunca önemi ve gerekliliğinin tartışılmaz hale gelmesinin ilginç olduğunu söyler (bkz. Uçkan, 2002: 9).

istemedikleri ya da başarısız olma kaygısıyla girmekten çekindikleri altyapı alanında da söz sahibi olması gerektiğini belirtirler. Devlet, ulusal ve yerel düzeyde düzenleyici (yasal önlemler gibi) ve kolaylaştırıcı (vergi indirimleri) bir tutumla dijital bölünmenin çözümünde yer alacağı gibi çözüm için gerekli fonları da yaratmalıdır (Carveth ve Kretchmer, 2002: 120). Devlet, dijital bölünmeyi gidermeye yönelik olarak atacağı bu adımlarla aynı zamanda fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik yolda da ilerleyecektir. Şayet ki bilişim teknolojileri büyümenin itici gücüyle, ona sahip olma, onu kullanma insanların yaşamlarını ve gelir seviyelerini etkiliyorsa bilişim teknolojilerine erişimde fırsat eşitliğini sağlamak da sosyal devletin görevi olmalıdır. Sosyal devlet bu alanda oluşabilecek eşitsizlikleri yok etme, en azından azaltma adına çözümün içinde yer almalıdır (Dijital bölünmeyi çözmeye yönelik öneriler için bkz Tablo 1).

Tablo 1: Dijital Bölünme ile Mücadelede Kullanılabilecek Araçlar

1. Ağ Alt Yapısını Geliştirmeye Yönelik Çalışmalar
Temel alt yapıların geliştirilmesi
Yayınlama alt yapısının iyileştirilmesi
Rekabeti artırmaya yönelik yasal düzenlemeler
2. Hane Halkı ve Bireylerin Bilgi Teknolojilerine Erişimi
Okullar ve diğer kamu kurumları aracılığıyla erişimin artırılması
Kırsal alanlarda erişimi iyileştirme
Bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili donanım ile diğer hizmetlerin sübvansiyonu
Bilgi ve iletişim teknolojilerinin maliyetlerini azaltan diğer programlar
Uygulanan programların tanıtımı ve kamuoyu desteği
İnternetin kullanımını özendirici kamu yaklaşımı
Bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişiminin desteklenmesi
3. Firmalara Yönelik Uygulamalar
KOBİ'lerin eğitimi ve desteklenmesi
Az gelişmiş bölgelere ve kırsal alanlara destek
Yüksek teknolojinin kullanımını özendirmek
4. Bilgi Teknolojileri Eğitimi
Okullarda bilgi teknoloji eğitimi, bilgi teknolojileri ile ilgili mesleki eğitim
Öğretmen eğitimi, yaşam boyu eğitim
5. Kamu Hizmetlerinde Bilgi Teknolojileri Kullanımı
Kamu kuruluşlarında on-line hizmet koşulu
Erişimi iyileştirmek için yapılan faaliyet ve uygulamaların desteklenmesi
6. Uluslararası İşbirliği
Çeşitli ülkelerle iki taraflı işbirliği
Çeşitli uluslararası örgütlerle çok taraflı işbirliği

Kaynak: (Öztürk, 2005: 126).

Ancak ne tek başına piyasa ne de tek başına devlet sorunu çözmeye yeterli olabilir. En optimum çözüm toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren ve işbirliğinden güç alan bir çözümdür. (Wilbon, 2003: 95; Norris ve Conceiã, 2004: 75-78). Devletin, piyasa aktörlerinin, sivil toplum kuruluşlarının, hayırseverlerin samimi ve ortak çabaları çözümü de beraberinde getirecektir. Ulusal çabaya ilaveten, (arzulanırlığı tartışmalı olmakla birlikte) teknik yardım ve politik tavsiyeleriyle uluslararası organizasyonlar da dijital bölünmeyi bertaraf etmede önemli bir rol oynayabilirler (Quibra vd., 2003: 822).

SONUÇ

“Dijital bölünme” olgusunun beraberinde getirdiği sosyal eşitsizlik, bilgi toplumunun nispeten marjinal olan problemleri bir yönü olarak algılanamayacak kadar önemli, bilgi toplumu olma yolunda ilerleyen ve bu çerçevede e-devlet ve e-demokrasiye ulaşma idealine sahip toplumların görmezden gelemeyecekleri kadar da ciddi bir sorundur. Özellikle bilgi teknolojilerinin hayatın bir çok boyutuyla kesiştiği ve bilgi toplumunun temsil ettiği değişimin sanayi devriminden daha önemli bir gelişmeyi temsil ettiği göz önünde bulundurulduğunda sorunun ciddiyeti daha net bir biçimde anlaşılmaktadır. Sorun bu kadar ciddiye ve dijital bölünme olgusu yeni bir etiketlenmenin de ötesinde derin anlamlara ve etkilere sahipse çözüm ne olmalıdır? Bu konuda gittikçe artan bir şekilde dijital bölünme sorununu çözenin yolunun ne tek başına piyasa mekanizmasında ne de tek başına devletin çabasında saklı olduğu genel kabul görmektedir. Çözüm toplumun tüm kesimlerini içine alan bir işbirliğinde yatmaktadır.

KAYNAKÇA

- Cellary W.** (2003), "The Profession's Role in the Global Information Society", (Çeviri: Koray Özer), www.tbd.org.tr
- Carveth R.** ve **Kretchmer S. B.** (2002), "Policy Options to Combat the Digital Divide in Western Europe", *Informing Science-Special Series on the Digital Divide*, 5:2002, 115-123.
- Eşki H.** (2005), "Bilgi, Güç, Fırsat Eşitliği ve Sosyal Devlet Bağlamında Dijital Bölünme", 4. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Sakarya içinde 763-771.
- Foster S. P.** (2000), "The Digital Divide: Some Reflections", *Intl. Inform & Libr. Rev.*, 32:2000, 437-451.
- Grabill J. T.** (2003), "On Divides and Interfaces: Access, Class and Computers", *Computers and Composition*, 20:2003, 455-472.
- Greco G. M.** Ve **Floridi L.** (2004), "The Tragedy of The Digital Commons", *Ethics and Information Technology*, 6:2004, 73-81.
- Hacker L. K.** ve **Mason S. M.** (2003), "Ethical Gaps in Studies of The Digital Divide", *Ethics and Information Technology*, 5:2003, 99-115.
- Hirschkop K.** (2003), "Demokrasi ve Yeni Teknolojiler", [(Eds.) McChesney R. W. vd. (2003), *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı-Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi*, (Çeviri: Nil Senem Çınga vd.), Ankara: Epos Yayıncılık] içinde 241-253.
- Hongladarom S.** (2004), "Making Information Transparent as a Means to Close Global Digital Divide", *Minds and Machines*, 14:2004, 85-99.
- Juan N. S.** vd. (2002), *Telecommunications and Information Services for The Poor: Toward a Strategy for Universal Access*, World Bank.
- Kizza J. M.** (2002), *Ethical and Social Issues in The Information Age*, Secaucus, NJ, USA: Springer-Verlag New York, Incorporated.
- Kozma R.** vd. (2004), "Closing the Digital Divide: Evaluation of the World Links Program", *International Journal of Educational Development*, 24:2004, 361-381.
- Mariscal J.** (2005), "Digital Divide in a Developing Country", *Telecommunications Policy*, 29:2005, 409-428.

- McSorley K.** (2003), "The Secular Salvation Story of The Digital Divide", *Ethics and Information Technology*, 5:2003, 75-87.
- Moss J.** (2002), "Power and The Digital Divide", *Ethics and Information Technology*, 4:2002, 159-165.
- Norris D. T. ve Conceição S.** (2004), "Narrowing The Digital Divide in low-Income, Urban Communities", *New Directions For Child And Adolescent Development*, No:101, Spring 2004, 69-81.
- Öztürk L.** (2005), "Türkiye'de Dijital Eşitsizlik: TÜBİTAK-BİLTEN Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, S: 24 içinde 111-131.
- Pak N. K.** (2001), "Daha Yaşanabilir Bir Dünya İçin Bilim Etiği", [Yirmibirinci Yüzyılda Bilimsel Yayıncılık : Hedefler ve Yaklaşımlar] içinde açılış konuşması, www.tubitak.gov.tr
- Papazafeiropoulou A. ve Pouloudi A.** (2003), "The Digital Divide Challenge: How Stakeholder Analysis...", [(Eds.) Doukidis G. vd. (2003), *Social and Economic Transformation in The Digital Era*, Idea Group Publishing] içinde 47- 56.
- Quibria M. G. vd.** (2003), "Digital Divide: Determinants and Policies with Special Reference to Asia", *Journal of Asian Economics*, 13:2003, 811-825
- Rooksby E. ve Weckert J.** (2003), "Digital Divides: Their Social and Ethical Implications", [(Eds.) Brennan L. L. ve Johnson V. (2003), *Social, Ethical and Policy Implications of Information Technology*, Idea Group Inc.] içinde 29-48.
- Schloman B. F.** (2004), "The Digital Divide: How Wide and How Deep?", *Online Journal of Issues in Nursing Article*, 7:2004.
- Seyrek İ. ve Özalp A.** (2004), "Bilgi ve İktidar İlişkisi", 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Eskişehir içinde 49-56.
- Sunata U.** (2003), "Bilişim Teknolojileri Uzmanı Olmak ve Güneyli Olma Hali", <http://cism.odtu.edu.tr/2003-8/guneyli.php>
- Tapscott D.** (1997), *Growing up Digital: The Rise of The Net Generation*, McGraw-Hill Companies .
- Tezci E.** (2004), "Dijital Bölünme ve Ortaya Çıkardığı Sonuçlar", www.egm.gov.tr/sempozyum2003/Bildiriler

Timisi N. (2003), *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi

TÜBİTAK (2002), *Bilgi Toplumu Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme (Dünya ve Türkiye)*, www.tubitak.gov.tr.

Uçkan Ö (2002), "E-Devlet, E-Demokrasi ve E-Yönetişim Modeli: Bir İlkesel Öncelik Olarak Bilgiye Erişim Özgürlüğü", *inet-tr'02, VIII. Türkiye'de İnternet Konferansı*, 19-21 Aralık 2002.

Wilbon A. D. (2003), "Shrinking The Digital Divide: The Moderating Role of Technology Environments", *Technology in Society*, 25:2003, 83-97.